

ΟΙ ΤΑΥΤΟΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΩΣ ΑΞΙΕΣ (του Γιάννη Ζήση)

✘ *Περάσαμε την τελευταία δεκαετία του 20ου αιώνα, μετά από τον ψυχρό πόλεμο, και την πρώτη του 21ου αιώνα με προβληματισμούς που έφεραν στην επιφάνεια ένα πλήρες φάσμα αντικρουόμενων απόψεων. Η εποχή του ψυχρού πολέμου λειτούργησε σαν ένα πέπλο ή πέρασμα που εμπόδιζε να φανούν τα ψυχολογικά, τα ορθολογικά και τα ανορθολογικά στοιχεία των στάσεών μας απέναντι στην εθνική ταυτότητα, στην προοπτική της ταυτότητας και της τοπικότητας, στην ανθρωπότητα και την οικουμενικότητα. Πόσο σημαντικό είναι να προσδιορίσουμε και να κατευθύνουμε εμείς οι ίδιοι την προοπτική της Ελλάδας στον 21ο αιώνα;*

Καταρχήν η Ελλάδα είναι σημαντική χώρα επειδή βρίσκεται σε σημαντική θέση, και η οποία αναδεικνύεται από τη γεωπολιτική, την πολιτισμική και την ανθρωπογεωγραφική ρευστότητα των συνθηκών και της περιοχής.

Η ανθρωπογεωγραφική ρευστότητα της περιοχής συνδέεται με τα μεγάλα ρεύματα και με τα οικογεωγραφικά δεδομένα της επαφής των πολιτισμών, της επαφής των ηπείρων και των διαφόρων αγορών μεταξύ τους όχι μόνο των οικονομικών. Έτσι, **η Ελλάδα στη νέα εποχή που αντικρίζει μπροστά της βρίσκεται σε έναν δρόμο σημαντικό, στο δρόμο των μεγάλων επαφών που αναπτύσσονται ανάμεσα σε Ανατολή και Δύση, Βορά και Νότο.** Με την έννοια αυτή ήταν σημαντικός ο προσδιορισμός της Ελλάδας για τις εξελίξεις της ανθρωπότητας και με την έννοια αυτή παραμένει σημαντικός ο ρόλος που μπορεί να διαδραματίσει η Ελλάδα. **Σε μια χώρα που βρίσκεται σε αυτή την ασταθή σταθερότητα, είναι σημαντικός ο ρόλος και ο τρόπος με τον οποίο βλέπουν οι πολίτες και όχι μόνο οι πολιτικοί την εξέλιξη του τόπου, της ταυτότητας και των σχέσεων.**

Θα προσπαθήσουμε να είμαστε μόνο γόνιμοι και να ξεφύγουμε από κάποια σύνδρομα που έχουν να κάνουν με την υπερδιέγερση και με την κυριαρχική αίσθηση που προέρχεται από την ανασφάλεια, το φόβο τη μειονεξία και την αλαζονική υπεροψία. Τίποτα από τα παραπάνω δεν είναι εποικοδομητικό, απεναντίας όμως, **εποικοδομητική είναι η αίσθηση της αναλογίας. Είναι η αίσθηση ότι ζούμε σε ένα περιβάλλον γεμάτο από δυνατότητες που μπορούμε να τις αξιοποιήσουμε αν πρώτα από όλα τις αντιληφθούμε. Οι δυνατότητες της νέας εποχής που ανοίγονται στον σύγχρονο κόσμο είναι πολύ περισσότερες από τις δυνατότητες που ανοιγότουσαν σε κάθε άλλη εποχή του παρελθόντος. Είναι ζήτημα δικό μας η αξιοποίησή τους.** Σίγουρα ζούμε σε μια εποχή ανταγωνιστικότητας. Όμως αυτή η ανταγωνιστικότητα μπορεί να είναι εποικοδομητική γι' αυτούς που έχουν πνεύμα συνεργασίας. Είναι εποικοδομητική γι' αυτούς που ζούνε τη γνώση και αξιοποιούν τη γνώση. Είναι μια ανταγωνιστικότητα που αναπτύσσει και αναξιοκρατικά και ποιοτικά δεδομένα.

Έτσι, λοιπόν, προσδιορίζουμε από την αρχή ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο θα κινηθούμε. Είναι ένα πλαίσιο που είναι μακριά από τη γκρίνια, από την απαξίωση ή την αντιπάθεια. Αντιπάθειες έχουμε και στο εσωτερικό της χώρας μας, μεταξύ μας. Πρέπει κάποια στιγμή να τις ξεπεράσουμε φτάνοντας σε μια προοπτική φιλίας και καταλλαγής. **Αντιπάθειες μπορούμε να έχουμε και με άλλους πέρα από τα συλλογικά μας όρια και αυτές πρέπει να τις ξεπεράσουμε για να αναδείξουμε τη μεγάλη δύναμη του ανθρώπου και της κοινωνίας μπροστά στη μεγαλοσύνη του μέλλοντος** και μπροστά σε έναν αιώνα που αποφασίζει για μια αιωνιότητα, τον 21ο αιώνα. Πρέπει να σταθούμε ανάλογα και να δώσουμε το κατάλληλο παρόν. Το κατάλληλο παρόν δεν είναι μια μεγάλη ιδέα ή μια ασκητική εμμονή στο παρελθόν, ούτε βέβαια και μια επιπόλαιη προσέγγιση στο μέλλον ή ένας εφησυχασμός. Δεν χρειαζόμαστε αυτή τη βλοσυρότητα, χρειαζόμαστε πολύ περισσότερες ενεργές δυνάμεις ευτυχίας και νέας καθημερινότητας και αυτές πρωταρχικά είναι δυνάμεις διάθεσης, συνεπώς χρειαζόμαστε νέες διαθέσεις.

Θα ήταν πρόβλημά μας ή σαν να υποσκάπταμε το εγχείρημά μας αν ξεκινάγαμε από ένα πραγματικά μεγάλο πρόβλημα πάνω στο οποίο δεν μπορούμε άμεσα να δουλέψουμε εποικοδομητικά όπως είναι το πρόβλημα του οικονομικού μερισμού, της φτώχειας και της ένδειας για το σύνολο των ανθρώπων της πατρίδας μας. Αυτό το πρόβλημα είναι ζήτημα της πολιτικής και δεν είναι κυριαρχικά ζήτημα του οράματος. **Το όραμα πρέπει να πηγαίνει πέρα από την πολιτική και να την αφυπνίζει. Ένα τέτοιο όραμα μπορεί να είναι μια δυνατότητα για όλους στο να έχουν μια καλύτερη διάθεση και ευτυχέστερη προσέγγιση πέρα από την επιτυχία, την όποια καριέρα και την ανάδειξή τους την πολιτική ή την οικονομική και καταναλωτική ευμάθεια.** Αυτή είναι η ιδιότητα του οράματος αν θέλουμε να μιλάμε για ένα όραμα που δεν παραπέμπει σε έναν υλιστικό κόσμο.

Δεν μπορούμε να αποσυνδέσουμε πλήρως το όραμα από την οικονομική έξοδο από τη φτώχεια. Η ελευθερία από τη φτώχεια και την ανέχεια είναι μια επιταγή. Όμως, αν πολώσουμε την προσέγγισή μας στην τραγική εικόνα που εμφανίζει το ζήτημα της υγείας, με αυτή την αθλιότητα της διαφθοράς, την ανυπαρξία ποιότητας υπηρεσιών και την ανεργία που πραγματικά είναι μια μάστιγα ή τον φόβο των εργαζομένων για τη μελλοντική τους κατάσταση, πραγματικά θα υποσκάψουμε τη δυνατότητά μας να δώσουμε μια μακροχρόνια προσέγγιση και όραμα. Το γεγονός ότι δηλώνουμε αδυναμία στο να προτείνουμε άμεσες πρακτικές λύσεις για αυτό το πρόβλημα, δε σημαίνει ότι υποβαθμίζουμε την αξία αυτού του προβλήματος. Αυτό το πρόβλημα θα επιλύεται κάθε φορά με τους αγώνες αυτών που διεκδικούν και με το δημοκρατικό διάλογο με αυτούς που κυριαρχούν και ρυθμίζουν τις εξελίξεις και τους οποίους εμείς εκλέγουμε. Στο πλαίσιο αυτό μπορούμε να πούμε ότι αυτό είναι ένα ζήτημα το οποίο θα ρυθμίσει το μέλλον της χώρας. Εμείς όμως δε μπορούμε να ασχοληθούμε με αυτό και θα ήταν μια κενή πολιτικολογία αν το προτάσσαμε στο θέμα της ιστορικής προοπτικής της Ελλάδας στον

21^ο αιώνα.

Θέλουμε να θίξουμε ζητήματα που ενώ φαίνεται να παίζουν μικρό ρόλο τελικά διαδραματίζουν πολύ μεγάλο, ακόμα και για αυτό το πρόβλημα. **Ζητήματα που δεν κοστίζουν, που η λύση τους θα απελευθερώσει πολύ μεγάλες δυνάμεις. Είναι πρωταρχικά ζητήματα νοοτροπίας και οράματος. Δεν έχουμε την ελπίδα ότι και σε αυτό τον τομέα μπορούμε να φέρουμε μια ριζική αλλαγή και δεν το επιδιώκουμε. Επιδιώκουμε όμως να αφυπνίσουμε κυρίως αυτούς τους μικρούς πυρήνες ποιότητας που αν συντονιστούν θα λειτουργήσουν πολλαπλασιαστικά σε όλους τους τομείς της ζωής.** Συνήθως τα μεγάλα εγχειρήματα έχουν μια λειτουργία δικτύου το οποίο όταν αναπτυχθεί πλήρως αλλάζει όλη τη δομή των πραγμάτων. Αυτή η προοπτική του δικτύου αλλαγής είναι μπροστά μας με την προσδοκία ότι αν σταθούμε ορθά θα συντονιστούμε μαζί με άλλους επηρεάζοντας τους προοδευτικούς πολιτικούς και εκφραστές της κοινωνίας των πολιτών, συντάσσοντας την πρότασή μας στο όραμά μας.

Παράδοση και πρόοδος

Ένα μεγάλο πρόβλημα της χώρας μας είναι ο συνδυασμός παράδοσης, λόγου και προόδου. Στοιχεία παράδοσης λόγου και προόδου έχουν όλοι οι λαοί. Στην Ελλάδα και στην Ευρώπη έχουμε κάποια συγκριτικά δεδομένα καλύτερου συνδυασμού αυτών των στοιχείων. Για παράδειγμα, στο Ισραήλ συναντάμε αυτή την παραδοξότητα του Σαββάτου. Σε αυτήν την κατά τα άλλα δυτικότερη και εμποροκρατούμενη κοινωνία και οικονομία, με πολιτειακά αναπτυγμένη μορφή κράτους, συναντάμε τελικά την παραδοξότητα και την εμμονή που δεν διαφοροποιείται και πάρα πολύ από αυτήν των φανατικών μουσουλμάνων και των παραγόντων του φονταμεταλιστικού αναχρονισμού της Ασίας και της Αφρικής. Στην χώρα μας, ίσως από την ευχάριστη συγκυρία του συνδυασμού του χριστιανισμού με τον κοσμοπολιτικό ελληνισμό και στη συνέχεια του χριστιανισμού με τον διαφωτισμό και τη δημοκρατία, γεννήθηκε μια γόνιμη παράδοση που έχει μέσα της και αυτή κάποια ανορθολογικά και παράδοξα στοιχεία.

Αυτή η παράδοση παρέχει μια αίσθηση συλλογικής ταυτότητας, μια αίσθηση συλλογικού πολιτισμικού σώματος και ψυχολογικής ομοιοστασίας που μας επιτρέπει να αισθανόμαστε την κοινωνικότητά μας ένθουσιαστικά, μας επιτρέπει να αισθανόμαστε την εορταστικότητα της ζωής. Σε αυτό θα λέγαμε ότι έχουμε κάποιες πλευρές που ίσως πλεονεκτούν έναντι των Βορείων. Επίσης χάρις στο γεγονός ότι ζυμωθήκαμε με τη σκέψη και την κριτική θέωρηση, μας επιτρέπεται να είμαστε πιο ενεργοί στο λόγο αλλά ταυτόχρονα και μια μεσογειακή παραδοσιακή κοινωνία.

Είναι ενδιαφέρον το φαινόμενο που εμφανίζεται συχνά στη χώρα μας, της σύγκρουσης της παράδοσης με τη νεωτερικότητα. Θα μπορούσαμε λόγω της ιδιαιτερότητας που αναφέραμε πριν, να είμαστε από τις ελάχιστες χώρες στον κόσμο, που μπορούμε, την «εν θερμώ παράδοση» και την «εν θερμώ νεωτερικότητα» να την κάνουμε δημιουργική δύναμη και πρόοδο. Μπορούμε να έρθουμε σε μια γόνιμη σχέση με την παράδοση, με τέτοιο τρόπο ώστε ο λόγος, ο ορθολογισμός να μην απορρίπτεται αλλά να είναι λειτουργικός μέσα στο σώμα της παράδοσης χωρίς η τελευταία να γίνεται αποκλειστική.

Η αποκλειστικότητα της παράδοσης, η μονομέρειά της, η αρνητικότητά της και ο δογματισμός της αποτελούν ένα εμπόδιο στην κατεύθυνση της γονιμότητας του λόγου. Είμαστε η χώρα που μπορεί να συνδυάσει την εν θερμώ παράδοση με την εν θερμώ νεωτερικότητα, όπως τον λόγο και την καρδιά ως συστατικό συμπαθητικής ομαδικότητας.

Με αυτή τη έννοια μπορούμε να προσεγγίσουμε δημιουργικά το ζήτημα της ταυτότητας, της συνέχειας και των σχέσεων, αναδεικνύοντας την αισιόδοξη προσέγγιση της επιτυχούς σύνθεσης της παράδοσης και της προόδου επιλύοντας το μεγάλο αυτό παγκόσμιο πρόβλημα. Σε αυτή την σύνθεση βοηθάει η ιδιουσυγκρασία μας και μας προδιαθέτει το Μεσογειακό κλίμα μας. Όλα αυτά θα βοηθούσαν πολύ περισσότερο αν είχαμε αποκομίσει συμπερασματική σοφία από τα λάθη μας και από τη διάθεσή μας να φέρουμε σε σύγκρουση μεταξύ τους αυτά τα στοιχεία. Είναι μια πρώτη προσέγγιση, η προσέγγιση της συμφιλίωσης μεταξύ παράδοσης και προόδου, ορθολογισμού και εγκαρδιότητας ή συντροφικότητας της κοινωνικής μας ζωής.

Οι κάθετοι διαχωρισμοί των εννοιών δεν έχουν βοηθήσει καθόλου σε αυτή την ομορφιά της ζωής που προκύπτει από τη σύνθεση της νόησης, της αισθαντικότητας και του τρόπου ζωής. Ζούμε σε μια γεωγραφική περιοχή όπου σχέση είναι πολύ πιο απελευθερωμένη από ότι σε άλλες περιοχές και ζούμε μέσα σε μια ιστορική αλληλουχία που εμπεριέχει δυναμικά όλες αυτές τις πλευρές.

Η καλή θέληση και η ομαδικότητα ανοίγουν το δρόμο προς το μέλλον

Ένα μεγάλο ζήτημα το οποίο σιγά σιγά προσεγγίζουν οι ζηρηρότεροι εκφραστές της καλής θέλησης και της νόησης, οι άνθρωποι που μεστώνουν την εικόνα των πραγμάτων με ένα τρόπο ζηρηρό και δημιουργικό, είναι το πρόβλημα της αρνητικής διάθεσης. Φερόμαστε περίπου σαν ενοχλημένες ταυτότητες γιατί δεν είμαστε εμείς οι Αμερικάνοι ή οι Γερμανοί εκτιμώντας ότι σε μας θα ταίριαζε ένας αντίστοιχος με αυτούς ρόλος ισχύος, ή ο ρόλος του πλούσιου και της διασημότητας σε προσωπικό επίπεδο. Με άλλα λόγια συμπεριφερόμαστε σαν κυριαρχημένες από το φθόνο ταυτότητες.

Μικρή αλλαγή της διάθεσής μας αυτής θα μας οδηγούσε σε μια άλλη εικόνα της ζωής, αυτή της καλής διάθεσης. Πραγματικά ζούμε σε ένα προνομιακό χώρο, γιατί πραγματικά μπορούμε και ζούμε χωρίς να είμαστε απόλυτα θύματα της ανάγκης για εργασία. Γιατί η γλώσσα μας είναι πλούσια συναισθηματικά, γιατί το περιβάλλον και το κλίμα είναι πολύ ευνοϊκό για την καλλιέργεια της ευδιαθεσίας, γιατί έχουμε στη διάθεσή μας ένα τεράστιο πολιτιστικό πλούτο, μια ποικιλία λαών στην περιοχή μας και τελικά ένα πεδίο δυνατοτήτων που εμείς μπορούμε να το αξιοποιήσουμε καταναλωτικά καθ' ότι έχουμε περισσότερο χρόνο από άλλους και λιγότερο τυπική ζωή.

Εμείς αυτό το πρόβλημα που πρέπει να διαχειριστούμε το λέμε «άνθρωποι στην κόψη του Ξυραφιού».

Από τη μια μεριά, βρίσκεται μια εικόνα όπου όλα είναι χαρακτηρισμένα από το βλέμμα της επίκρισης, από την αδημονία, το φθόνο και την αίσθηση του αδικημένου. Στην πράξη, εμείς οι ίδιοι αν λειτουργούσαμε σαν παράγοντες κυριαρχίας, ίσως θα ήμασταν και εμείς καταπατητές των αξιών ή της αξιοκρατίας στην κοινωνία και αυτό το κάνουμε ήδη πολύ καλά μεταξύ μας.

Από την άλλη μεριά, είναι η άλλη εικόνα. Η εικόνα των ανθρώπων που πολύ εύκολα μπορεί να γίνουν δημιουργικοί γιατί έχουν ζυμωθεί με μια δημιουργική συνέχεια, με ένα πλούσιο υπόστρωμα ερεθισμάτων δημιουργικότητας, από μια φωτεινότητα ζωής και τοπίου, από μια απόλαυση της φύσης, από έναν πλούτο γραμματείας και πλούτο δυνατοτήτων συμμετοχής στην πολιτική.

Χρειάζεται συνεπώς μια συγκροτημένη πολιτική για να πάμε από τη μια πλευρά της κόψης του Ξυραφιού στην άλλη. Αναδεικνύοντας την άλλη μας πλευρά δίνουμε προοπτική στην ευδιαθεσία μας αναπτύσσοντας μια θεμελιακή και καθολική συναίνεση στη δημιουργία.

Η συναίνεση στη δημιουργία είναι κάτι που ενυπάρχει μέσα μας αλλά αναστέλλεται μόνιμα από τον ατομικισμό και την έλλειψη εμπράγματης ομαδικότητας. Ενώ η ομαδικότητα σαν μοντέλο έχει επινοηθεί στον χώρο αυτό, σαν πλαίσιο πλατιάς πολιτικής συμμετοχής και συνεργασίας, παρ' όλα αυτά έχει μπει στο περιθώριο των εξελίξεων γιατί κανείς δε σταματάει τον φαύλο κύκλο της επικριτικής και αρνητικής διάθεσης. **Χρειαζόμαστε θετικές σκέψεις για όλους τους τομείς της ζωής μας και αν τις λειτουργήσουμε αυτές τις σκέψεις τότε θα δημιουργηθούν εκείνες οι πάγιες διαθέσεις που θα απελευθερώσουν μέσα μας ψυχολογικές δυνάμεις που στη συνέχεια θα γίνουν κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές.** Η εποχή και ο ρόλος μας, μας επιτάσσουν να λειτουργήσουμε από αυτή την πλευρά. Χρειάζεται κάποια αρχική προσπάθεια μέχρι να βεβαιωθούμε για ένα νέο πεδίο ζωής που μπορεί να εκφραστεί τόσο στην καθημερινή μας ατομική ζωή όσο και στη συλλογική και ιστορική μας ζωή και προοπτική.

Τα μεγάλα κόμματα στο βαθμό που είναι κόμματα εξουσίας και ασκούν την εξουσία και όχι όταν είναι στην αντιπολίτευση αναγκάζονται να επικαλεστούν σε ένα βαθμό αυτή τη διάθεση και εκτίμηση των πραγμάτων. Όμως αστοχούν από το φόβο τους μπροστά στο ενδεχόμενο να αποσυνδεθούν από μια μαζική αίσθηση που θα προκαλούσαν αναντιστοιχίες με την εικόνα της «πραγματικότητας». **Από τη μια φοβούνται μήπως χρεωθούν την κατηγορία του ότι είναι κλεισμένοι σε ένα γυάλινο πύργο μέσα στον οποίο φαίνονται όλα ωραία. Από την άλλη μεριά φοβούνται μήπως μια νέα μαζική αίσθηση που θα διαμορφωθεί από μια θετικότητα, θα απελευθερώσει ανεξέλεγκτα τις ελεγχόμενες από την κυριαρχία της ανασφάλειας δυνάμεις. Μέσα από αυτήν την κυριαρχούμενη ανασφάλεια, η άσκηση της εξουσίας γίνεται ευκολότερη και μπορεί να λειτουργεί με φραγμούς για πολλές ομάδες της κοινωνίας των πολιτών.** Το πρόβλημα δηλαδή είναι ότι δεν γίνεται ολοκληρωμένα αυτή η υπέρβαση της νοοτροπίας από τα κόμματα που ασκούν εξουσία. Γίνεται μόνο κατ' επιλογή με δόσεις τέτοιες που να μην ανατρέψουν τα ψυχολογικά παιχνίδια εξουσίας και την αίσθησης εμπέδωσής της στο λαϊκό αίσθημα. **Αν κάποιος θελήσουν να αλλάξουν τη μοίρα αυτής της χώρας και αυτού του λαού θα πρέπει να σκεφτούν ξανά την αλλαγή του ψυχολογικού τοπίου της πολιτικής πάνω στο οποίο πραγματικά θεμελιώνεται τόσο ο πολιτικός πολιτισμός όσο και όλη η επικοινωνιακή δυναμική του.**